

**O'ZBEKISTONDA ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ
BOLALARGA IJTIMOIIY PEDAGOGIK YORDAM TASHKIL ETISH**

Xudoyberdiyeva Madina-University of Management and Future
Technologies
Universiteti 551-gurux talabasi

Annotatsiya: Mamlakatimizda alohida yordamga muxtoj bolalar bilan, ishlash ularga yordam ko'rsatish jamiyatda shaxs bo'lib shakllanishida hayotda o'z o'rnini topishda yordam berish uchun ularga keng ko'lamda sharoit va imkoniyatlar mavjuddir. Bola rivojlanishidagi turli xil kamchiliklar noqulay muhit, noto'g'ri tarbiya, ta'lim natijasida ham paydo bo'lishi mumkin masalan, noqulay oilaviy sharoit, pedagogik qarovsizlik, o'qituvchining bolaga noto'g'ri munosabati va boshqa kopgina sabablar bola rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatib, uning dastur materiallarini yaxshi o'zlashtira olmasligiga olib keladi. Biz yashayotgan jamiyatda biror bir bola e'tibordan chetda qolmaydi, bir bolaga yetti mahalla ota-onadir degan fikr buning isbotidir. Alohida e'tiborga muxtoj bolalar sirasiga nafaqat rivojlanishida nuqsoni bor bolalar, balki noto'liq oilada va oilaviy sharoiti talab darjasida bo'lmagan bolalar kiradi. Bu bolalar jamiyatimiz tomonidan qo'llab quvatlanadi, ularga ma'naviy, iqtisodiy ijtimoiy psixologik pedagogik yordam ko'rsatiladi. Ularni manan yetuk shaxs barkamol avlod bo'lib, kelajakda o'z oilasi uchun va farzandlari uchun namunali inson bo'lishga ko'maklashish lozim. Maktab yoshidagi alohida yordamga muxtoj bolalar uchun barcha turdardagi ixtisoslashtirilgan maktab internotlar jumladan, aqli zaif bolalar uchun maktab-internotlar faoliyat ko'rsatib kelmoqda. O'rta umumiy ta'lim maktablarda bunday bolalar uchun sinflar, uzluksiz ta'lim tizimida alohida yordamga muxtoj bolalarni kasb xunarga o'rgatish to'garaklar tashkil qilingan. Hozirgi kunda ko'plab davlatlar qatori O'zbekistonda ham imkoniyati cheklanga bolalarning ta'lim va tarbiya olishlari, tibbiy molajalar olib borishlari uchun imkoniatlar yaratib kelinmoqda va bunday insonlar va bolalarning haq-huquqlari qonun xujjatlari bilan mustahkamlab

qo'yilgan va ximoya qilinmoqda. BMTning nogironlar huquqlari to'g'risidagi kongvensiyaning xalqaro standartlari, shuningdek, "nogiron" so'zi o'rniga "nogironligi bo'lgan shaxs" atamasidan foidalanishni nazarda tutuvchi "nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi qonun yurtimizda yuqoridagi toifaga mansub shaxslarning huquq va manfaatlarini ifodalashga xizmat qiladi. Fikrimiz isboti sifatida rivojlanishda nuqsoni bor yoki nogironligi bor bolalarga uyda ta'lim berish va ushbu ta'limni sifatli olib borilishini ta'lim sifatini yaxshilovchi organlar tomonidan va maktabgacha maktab ta'lim tashkiloti tomonidan alixida nazortga olingan. Uyda ta'lim olayotgan bolalar va imkoniyati cheklangan ijtimoiy himoyaga muxtoj bolalarni kasb hunarga yo'naltirish va kasb o'rgatish pedagoglar tomonidan bajarilmoqda. Joriy yilda "zamin" fondi "eshtish qobilyati zaif bolalar uchun ta'limni rivojlantirish" dasturi doirasida Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi ixtisoslashtirilgan AKT-maktabda "zamin Educatoin" loixasida start berilib, loxaning asosiy maqsadi eshtish qobilyati zaif bolalarning kasb mahoratini rivojlantirish va ijtimoiylashuvda qo'llab quvatlash, ularni oliy o'quv yurtlariga o'qishga kirishga tayyorlash, shuningdek, axbarot texnologiyalari sohasida iqtisoslashtirilgan maktab iternotlar o'quvchilarni malakasini oshirish va yangi metodologiyani ishlab chiqishdan iborat. Ushbu loyiha birinchi "Zamin Edukation" o'quv resurs markazi ochilgan Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi ixtisoslashtirilgan AKT maktabi bilan hamkorlikda amalga oshirilmoqda loyihaga mo'ljallangan sinfda malumotlarni qabul qilish sifatini oshirishga qaratilgan yordamchi uskuna - FM-tizimi o'rnatilgan. Shuningdek har bir o'quvchiga individual eshtish vositalari taqdim etilgan. 2020-yil 13-oktiyabrda "Alohida ta'lim extiyojlari bo'gan bolalarga ta'limtarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ4860-sonli qarori qabul qilindi.

Kalit so'zlar: *rivojlanib, yordam ko'rsatish, mehr oqibat, muhtojlik, insonparvarlik*

Kirish

Bu hijjat Qonun ma'lumotlari milliy bazasida e'lon qilingan va 2020-yil 14-oktabirdan kuchga kirgan. Hijjatga ko'ra 2020-2025-yillarda xalq ta'limi tizimida

inklyuzif ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi va 2020-2021- yillarda uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" tuzib chiqildi. Qonunga ko'ra imkoniyati cheklangan nogironligi bor, bolalar extiyojlarini o'z oilasi bilan yashashlariga har tomonlama bilim, ta'lim tarbiya va tibbiy xizmatdan bekami ko'st foidalanishlari uchun barcha imkoniyatlar yaratilgan. Yoshlarimizga berilayotgan imkoniyatlar ularni har tomonlama yetuk avlod bo'lib yetishishlariga zamin yaratadi. Hozirgi kunda imkoniyati cheklangan va nogironligi bor yoshlar orasida o'tgazilayotgan par olimpiadalarda jahon miqiyosida O'zbekiston sharafigi himoya qilayotgan bayrog'imizni balandlarga ko'tarayotgan yoshlarimizni fahr bilan tilga olishimiz mumkin, vaholanki sog'ligi va imkoniyati yetarli bo'la turib berilayotgan imkoniyatlardan unumli foydalana olmayotgan yoshlarimizni qilayotgan ishlari tabimimizni xira qiladi. Chekka xududlarda yashayotgan imkoniyati cheklangan sog'ligida muammosi bor yoshlarimiz, davlatimiz tomonidan berilayotgan imkoniyat va etibordan chetda emasdurlar, ulani o'qishlari va kasb hunar o'rganishlari uchun birdek e'tibor berilmoqda vaholanki xar bir farzand davlat ximoyasidadir. Imkoniyati cheklangan yoshlar bilan ish yuritayotgan ijtimoiy pedagog o'zidagi kasbiy mahorat bilan mukammallashgan kompetensiyarni amalda qo'llagan holda faoliyat yuritishi zarurdir. Zero, o'zidagi kamchilik, nuqsonlaridan uyalish va o'ziga bo'lgan ishonchning pastligi mavjud bo'lgan imkoniyati cheklangan bolalarni qay darajada o'ziga bo'lgan ishonchini qaytarish, jamiyat uchun ularning ham o'z o'rni borligini angaltish va jamiyatda ularning imkoniyatlaridan oqilona foydalana olishini singdirish orqali o'zaro hamkorlikda faoliyat yuritmoqligi zarurdir. Bunda ijtimoiy pedagogdan kasbiy mahorat va bilim malaka talab qilinadi. Jamiyatimizda o'z faoliyati bilan imkoniyati cheklangan yoshlar bilan faoliyat olib boryotgan ijtimoiy pedagoglar talaygina. Ijtimoiy imkoniyati cheklangan bolalar uchun berilayotgan imkoniyatlardan biri bu Davlatimiz tomonidan ajratilgan uy-joylarni va ular uchun layoqatiga mos bo'lgan ish bilan ta'minlash. Yana bir yangilik yetim yoki ota-ona qaramog'ida mahrum etilgan iqtidorli talabalar stipendiyasi 50 foizga oshirildi. Shuningdek bunday talabalar pensiya to'lash muddati amaldagi 18 yoshdan 23 yoshgacha uzaytirildi. Ularga zarur adabiyotlar sotib olish uchun har yili 1 marta 1

million ikki yuz ming so'm subsidiya berildi. Ota-ona mehridan mahrum va nogironligi bor bolalarni qo'llab quvatlash, ularni jamiyatning faol sifatida tarbiyalash barchamizdan jiddiy e'tibor va amaliy harakatlarni talab qiladi. Birorta bola "men yetim yoki nogironman" deb o'ksinmasligi davlatimiz va jamiyatimizning mexridan chetda qolmasligi kerak. Ularni zamonaviy kasb-hunarlariga o'rgatish, o'qitish barcha sharoitlarni yaratib berish nafaqat vazifa balki, muqaddas burchdir.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki biz yashayotgan jamiyatda hech bir inson, tili, dini, irqi, ijtimoiy kelib chiqishidan qat'iy nazar bahtli yashashga xaqlidir. O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti Islom Abdug'aniyevich Karimov takidlaganlaridek, bolalarimiz bizdan ko'ra bilimli, dono, aqilli, kuchli va albatta bahtli bo'lishlari shartdir. Shuning uchun har bir bolamizni salomatligi va o'sib ulg'ayishiga ta'lim va tarbiya olishiga e'tibor berishimiz shart. Baholanki kelajagimiz shu farzandlarimiz qo'lidadir. Hozirgi paytda ko'pgina mamlakatlarda alohida yordamga muhtoj bolalarning imkoniyatlari va ehtiyojarini inobatga olgan holda alohida ta'lim va tarbiya berishdan inklyuziv ta'limga o'tilib kelinmoqda. Aslina olib qaraganda O'zbekistonda ham bu ta'lim tizimini tashkil etish ancha yillar oldin boshlangan, lekin bu yo'lda bir qancha muammolar paydo bo'lgan. Inklyuziv ta'limni tashkil etish uchun maktablarda kerakli shart – sharoitlarning mavjud emasligi, resurs o'qituvchilarning yetishmasligi va eng asosiysi aholining bu tizim haqida yetarli bilim va ma'lumotlarga ega emasligi bu tizimning rivojlanishiga to'siq bo'ldi. Inklyuziv ta'limni joriy qilish ham asosan shaharlarda tashkil qilinib chekka qishloqdagi alohida ta'lim olishga ehtiyoji bor bolalar ta'limdan chetda qolib ketmoqdalar chunki ota – onalar nogiron farzandini shahardagi maxsus muassasalarga qatnashlarini ta'minlashda qiyinchilikka duchkelmoqdalar. Ijtmoiy himoyga muhtoj bolalar uchun yurtimizda juda ko'p sharsharoitlar yaratilib berib kelinmoqda. Jumladan, ularning barcha qatori ta'lim olishlari uchun ularga qulay ta'lim tizimlari hyamda talim shakllari yaratilmoqda. Ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar uchun eng qulay ta'lim shakli bu- inklyuziv ta'lim shakli hisoblanadi. Bu ta'lim shakli barcha yordamga muhtoj bolalarga katta yordam bermokda. Shuni ta'kidlash mumkinki, ta'lim

sohasida yordamga muhtoj bolalarning tahsil olishlari hamisha jamiyatning diqqat markazida turgan dolzarb masala hisoblanib kelgan. Shu bois ham alohida yordamga muhtoj ta'limiga inklyuziv ta'lim tizimi joriy etilmoqda. Chunki, maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim muassasalari tizimida o'qitish ularning haq-huquqlarini ta'minlaydi, kelajakda o'z hayot yo'llarini belgilashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlar zahirida, eng avvalo, kelajak avlodning barkamol bo'lib ulg'ayishi, hech kimdan kam bo'lmay dunyo zabt etishga qodir farzandlar bo'lib yetishishi muhimdir. Ayniqsa, yetim va nuqsonli bolalarning ijtimoiy himoyasi hamisha davlat va jamiyatning ustivor vazifasi hisoblangan. Maktab yoshidagi alohida yordamga muhtoj bolalar uchun barcha turdagi ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar, jumladan, aqli zaif bolalar uchun maktab-internatlar, zaif eshituvchi bolalar uchun maktab-internatlar, harakat-tayanch a'zo'larida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun, kar bolalar uchun, ko'zi ojiz bolalar, og'ir nutq nuqsonli bolalar uchun, ruhiy rivojlanishi sust bolalar uchun maktab-internatlari; aqlan zaif bolalar uchun kuni uzaytirilgan maktablar faoliyat ko'rsatib kelmoqda. O'rta umumiy ta'lim maktablarida bundau bolalar uchun sinflar ham tashkil etilgan. Boshlang'ich maktabda ruhiy rivojlanishi sust bolalar uchun tenglashtiruvchi sinflar, og'ir nutqiy nuqsonli bolalar uchun nutqiy, aqli zaif bolalar uchun yordamchi sinflar tashkil etilgan. Uzlaksiz ta'lim tizimida alohida yordamga muhtoj bolalar uchun mehnat maktablar, kasb-hunar kollejlarida alohida guruhlar faoliyat ko'rsatmoqda. Yengil darajadagi nutqiy nuqsonli bolalar uchun o'rta umumta'lim maktablari qoshida logopedik punktlari faoliyat olib bormoqda. Xulosa qilib aytish mumkinki ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar uchun yurtimizda juda ko'p islohotlar, yangiliklar hamda keng islohotlar mamlakatimiz prezidenti tomonlaridan amalga oshirib tatbiq etilmoqda. Bunday bolalar uchun maxsus ta'lim shakli ham yaratilib berilgan. Ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar uchun, ularning ta'lim-tarbiya olishlari uchun keng vazifalarni amalga oshirishmoqda.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.